

PISMO PRIJATELJU

Beograd, 8. septembra

Dragi Mirko,

Na početku mog proslodgišnjeg septembarskog dnevnika upisao sam, možda će se setiti, sledeće redove: „Početak ove jeseni kao i uvek, i opet iznova, domosi čitavu malu galaksiju prirodnih sjećanosti, energetsku navalu upravo uzbranih plodova, okernu gamu što počinje da rasipa svoje prisustvo po rastinju koje se rasinja na moj prozor, neuhvatljive draži predvečernih sjetnji uz prevremeno osvjetljene bulevarne, nepredviđene i zvučne susrete s ljudima s kojima provodimo dobar deo godine a tek mimulo leto nas je odvuklo sasvim različitim putevima.“ I eto, čini mi se da će na takav način biti obeležen svaki naš susret sa septembrom, svaki trenutak naših obnovljivih i nezapretnih energija i streljenja. Znam da slična ekstatična fiksiranja atmosfere života u ovom našem gradu valja ostaviti za kakvu drugu priliku, samo sam htio da ti nagovestim kako je Beograd zanosan kad se razgoreva posle letnje dremljivosti, kako svaku jeseni doživljava nova ubrzanja u ritmu i pulsacijama svoga razgranatog života.

Mnogi se ovih dana pitaju: da li izvesni letnji nemiri i nestalači u našoj književnoj republici predstavljaju znak da će ove jeseni konačno započeti odlučniji obraćanjem sa onim balastom u shvatnjima i štampanoj hartiji koji poslednjih godina tako nadmoćno zagušuju prostore društvenog života u oblasti kulture (manje je reč o književnosti u pravom smislu, a više o čaršijskoj atmosferi).

Zabune doista ne bi smelo da bude: godinama se najavljuju novi blokovi svestrnosti, prevazilaze se i prevladavaju davno obznanjene estetske premise i konzervirane predrasude tvrdokorno ušančene na pozicijama minulog literarnog i društvenog trenutka, a početak nas ostaje da lebdi tekućinu neodređene boje i mirisa, fenomen koji se iz lažne pristojnosti naziva književnim javnim mnjenjem. Preciznosti i pravde radi, izuzmete iz kruge koji smatraju književnim, recimo peset pisaca koji to stvarno jesu, i koji stvarno misle da ne bi morali da se utopijenski zastrašeno ali i sračunato spasavaju etiketom javnog mnjenja i ostaje da još preko 200 (dvije stotine, i slovima) krštenih duša koji imaju člansku kartu Udruženja književnika Srbije i kojima je na taj način, po njihovom sažimanju dostojnom ubedjenju, viziran ulazak ako ne u večnost, a on bar u široku i blagonsklonu istoriju domaće literature.

Jednom godišnje, taj visoki procenat pismenosti i skribomanije, demokratskim principom u većine izvrši svoju profesionalnu dužnost u Francuskog br. 7 sa blaženom ozbiljnošću svih glasaljkih mašina na svetu; ili na poziv kakvega lista (recimo da se obično, i ne slučajno, radi o „Književnim novinama“) nehatno izjavidi da se, gledano iz puščarica njegove unutrašnje polupravne, u životu i literaturi ništa ne menja. (Podseti se anketi na temu „Iskušenja i mogućnosti najmla-

dih“, „K.n.“ br. 171). Jedan profesionalno deformisani i u svakom slučaju nabeden filozof mogao bi na osnovu toga da zaključi da je reč o ovejanim idealistima koji situaciju u svojoj glavi projektuju u spoljni svet, pa se tobož zaprepašću što okolo sebe promalaže ono što bi želeli da nadu. No sistem zablude koji neguje taj način napisničarski prospekt ne može se iscrpti time što ostaje kao utvrđeno poučenje da izvesne stvari valja ponavljati i iznova na njih podseći. Ostaje od toga otužan i nakiseo ukus u ustima, no bez toga se nekiput stvarno ne može.

Kakvo je to opterećenje za jednu kulturu nejaku i u snažnom zamahu opštег društvenog progresa, ništa ne pokazuje rečiće od naše sadašnje situacije. U trenutku kad princip neposredne demokratije i samoupravnosti dobija sve odlučujuću primenu u mnogim oblastima našeg društvenog života, zahvaljujući stihinjostima i neodgovornosti u radu esnafskih organizacija književnika, danas postoji toliki broj nominalnih ali nepostojeci književnika, neostvarenih pisaca koji zadojeni otnovom sokom svojin neispunjivim emocijama i rasplamsalih sujeta uporno govoraju o gradnjkovim pravima tamo gde ih ne može biti, i time dokazuju istinu da kad neko godinama pravi lošu beskrivnu literaturu, njegove namere u zavisnosti od toga postaju sve rdavije (najprije uokorenjen), dobronomeroj počušlidi da se samo sa dobrim namerama piše loša literatura). Ima među tim literarno neegzistentnih ljudima onih koji su zapušteni i zasluti društveni radnici (bar takvima se smatraju posto su na istaknutim mestima), ali kojima često nije jasno da su za literarno vrednovanje potpuno irelevantni njihovi društveni autoriteti i često neprverene zasluge.

Stoga bi gлатко moglo da se prede preko gađa Mladen Oljačom (njegova igra je još najbliža pamćenju čitalaca), da on po tome šta misli i kako misli nije „eks-

trakt iz niza jednorodnih faktata“, kako je nekad umeo da kaže mladi M. Ristić, i da njegovo pozivanje na demokratsku većinu u domenu preovlađavajućih erzac-knjijevnih stavova i tumačenja, nije zločesto po namerama i po aspiriranim društvenim konzekvencama.

Pri tome, letnje čarke sa Mladenom Oljačom nisu mogle biti izbegnute zbog time i smislenosti insinuiranog, ali doстоjna književna borba za nove linije svestrnosti i duhovnosti u književnim produžinama neće ni u kom slučaju moći da računa ni sa Oljačom ni sa njemu sličnim kao dostojnim oponentima, jer takvi parnji uglavnom ne zasljužuju. Međutim, prividno nezavisno od usredosredenih istraživanja u borbi za nove književne kvalitete, ostaju i poslovni u kojima niko neće moci da ostane potpuno čistih ruk, i baš ta činjenica upravo govori da ih se što pre treba privrhati.

Od vremena žužibri i nebiranim rečima začinjenih nadglasavanja između Vuča i Miloševih pandura na zemunskoj parlatoři, nije se na ovim našim širinama mnogo što izmenilo u načinu sukobljavanja književnih mišljenja i stanovišta.

Mladi, koji će izgleda jedini moći, imati moralne snage, hrabrosti i temperamente da nastave ove neodoljive prethodne poslove, sukobljeni su sa ozbiljnom obavezom da ostanu na visini moralne akcije i da ih perfidija onih koji se osećaju, s pravom, ugroženi ne povuče i inspiriše na upotrebu „mešanih“ polemičkih sredstava.

Možda bi bilo najpreće usmeriti pažnju na bolnu oblast naše književne kritike i recenzije u kojoj ostaju i nenormalne situacije hipertrofije zvaničnih pisaca uslovljava stostrukne nesporazume. Moralna odgovornost je prvi preduslov ocenjivanja književnih dela, ali davolska postaja rabota kritika kada iz perspektive prakticističkog reagovanja pitanje savesti, zahvaljujući realno neobrazloženim

strahovima, biva ugroženo u takvoj meri da se njegovo skidanje sa vidika umu ukazuje u proporcijama spasonosne osze. Pri takvoj izvitoperenoj dioptriji, pisci kao stvaralački profili nisu apotekarske flašice sa bezopasnom supstancom niti se takvom kritičaru čini da sme se dopustiti luksuz dobro odgojenog bastovana kome se ne može desiti da mirodiju smesti u aleju perunika. Pisci su daško uredili u svakodnevnu zbiru društvenih i političkih funkcija, ali ako ta činjenica prozrokuje deformisane zaključke u glavi kritičara, dalje posledice su već evidentnije, ne i opravdavaju.

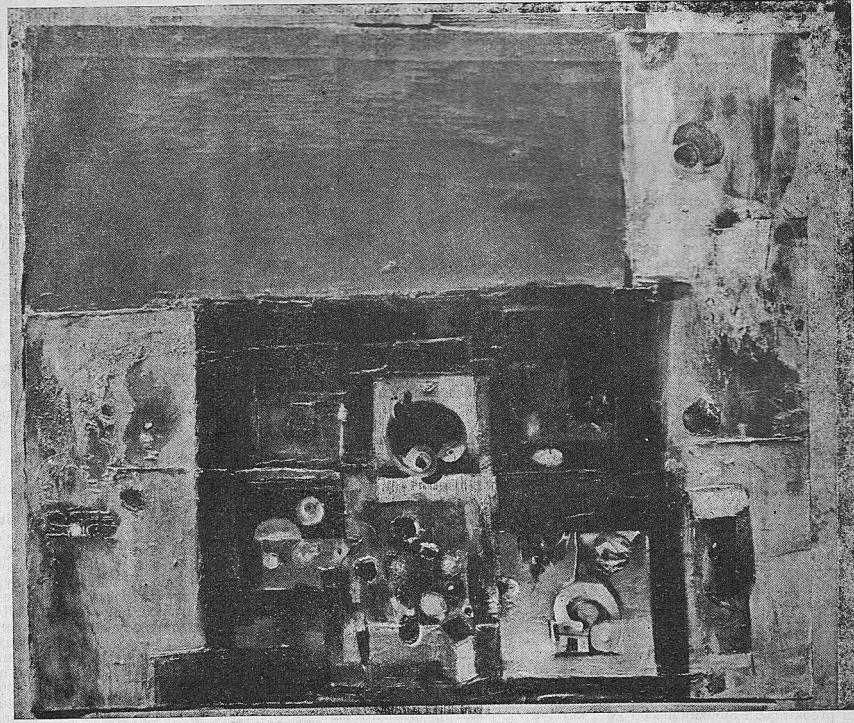
I na kraju, o jednom radosnom čitalačkom trenutku.

Reč je o Matičevoj „Laži i paraži noći“.

(Ali pre nego što dospeš do nje, doživeš kao i ja ne malo iskušenje, kao što će ga doživeti svaki još uvek žive o studentskom hlebu, da ne idešdale. Knjiga ima 130 stranica srednjeg formata, broširana je, mekih korica i slabog poveza, cena joj je 1.000 dinara!! Izдавač nam ni ranije nisu ostajali dužni, ali ovog puta je sve prevršilo meru. Da se ne radi o Matičevoj knjizi, žarki bih prizeljkivao opšti bojkot; bojam se, s obzirom na opštu sudbinu naše knjige, da će se to desiti i bez sličnih intervencija. Gest izdavača, „Prosverte“, za najžešću je osudul.)

Matič je u ovoj knjizi iziskao brilljantnu poetsku konfesiju koja nadmoćno ukipta književne rođove i poetiske žanrove, čisti elementi poetiske meditacije u okruju ljeva u snovima i neporečivim novama biju, kao u najludimijim trenucima nadrealističkog stegoneša Bretona u „Nadi“. (Posebno u poglavljju „Vrata noći“.) Fluorescentni Matič, uvek u doslužu sa patetičnim i jednostavnim relacijama uma i života, nikad do sada nije bio mlađi.

Tvoj
Milan Vlajčić

ZID (uite)

— GODIŠNJA DOBA — MEKUŠAC — LEPTIR —

FRANSIS PONŽ

UMORNO zbog skušenosti u kojoj je živelo cele zime, drveće odjednom uobičajava da je bilo prevara. Ne može više da izdrži: daje maha rečima, talas, kuljanje zelenila. Trudi se da doveđe do potpunog razlistanja reči. Tim gore! Nekako će se srediti! I stvarno sređuje se! Nikakve slobode u listanju... Drveće izbačuje, bar mu se tako čini, bilo kakve reči, pušta grančice da bi na njima vesalo reči: zato imam stabla, misli, da preuzmu sve. Trudi se da se sakrije, da se zakloni jedno iz drugog. Misli da može sve da kaže, da prekrije ceo svet raznim rečima: govori samo „drveće“. Nije u stanju da zadrži čak ni ptice, koje ga napustaju baš kad se drveće najviše raduje što je proizvelo tako čudne cvetove. Uvek isti list, uvek ista moda širenja i iste granice, uvek simetrično liše, simetrično povešano! Probaj još jedan list! — Isti! Još jedan! Isti! Ništa ge ne bi moglo zadržati da nije odjednom ove opomene: „Ne izlazi se iz drveće sredstvima drveće.“ Opet nova dosada i novo vraćanje moralu. „Ostavimo neka sve ovo požuti i otpadne. Dodi, stanje čutljivosti, lišavanja, JESEN!“

MEKUŠAC je polu-biće, polu-osobina. Ne treba mu kostur, nego samo bedem. On je nešto kao boja u tubi.

Priroda ovde odustaje od pretvaranja plazme u formu. Ona pokazuje samo da joj je stalo do nje, jer je brižljivo čuva u kutiji čija je unutrašnja strana lepša.

To nije dakle neki običan isplijuvak, nego jedna od najdragocenijih realnosti.

Mekušac je obdarjen neobičnom energijom ka upravljanju zatvaranjem. Istinu reči, on je ceo samo jedan mišić, jedan zasun, jedna brava i jedna vratna.

To je brava koja je isključila vrata. Dvoja vrata, lako ulegnutu, predstavljaju celokupno pokušavno mekušca.

Pokušava prvo i poslednje. On stanuje u njemu i posle smrti.

Uzalud bi pokusao da ga izvuče odande dok je živ.

Najmanja čelična ljudskog tela isto tako i sa istom snagom drži se reči — i obrnuto.

Ali ponekad neko drugo biće dođe da oskrvri taj grob, ako je u dobrom stanju, zauzimajući u njemu posle umrlog konstruktora.

Takvi su uobičajeni sirotinje.

FRANSIS PONŽ (FRANCIS PONGE), jedan od najvećih savremenih francuskih pesnika, još uvek je kod nas gotovo nepoznat. Uz Mišoa i Sen-Džona Pensa, Ponž je jedan od onih stvaralačkih kojih su uneli nešto novo u francusku i svetsku poeziju. Ponž se po svaku cenu brani od poetizacije, čak i od utvrštanja svojih delu u pesnički rod. On smatra izra-

KADA se šećer proizveden u stabljikama pojavljuje na dnu cvetova kao u loše opranim šoljama — vrši se ogromni napor na površini zemlje odakle odjednom polecu leptiri.

Ali kako su im od gusenica ostale slepe i crne glave, i tela izdužena istinskom eksplozijom od koje su im blesnula simetrična krila.

Leptiri otada skakavato seda čas ovamo čas onamo, kako mu slučaj naleta.

Leteća šibica, njen plamen nije zapaljiv. Uostalom stiže prekasno i može samo da konstatuje da je cveće protvetovalo. Niže važno: ponaša se kao fenjeridža, provera vanje ulije u svakom. Stavlja na vrhu cveta subu krpku koju nosi i na taj način se sveti zbog svoga dugog poniranja što je kao gusenica ležao u podnožu biljke.

Mikroskopski jedrilicar vazduha ponizavan od strane vetra, ova oštećena cvetna latica, klatarci se po vrtu.

(S francuskog preveo Petar VUJIČIĆ)

žavanje za sredstvo, a ne za cilj. Ponž posmatra stvari, ali ne spola, kao Rob-Grje, nego iznutra, sa stanovišta samih stvari. Za takav pristup potrebna su naučna, enciklopedijska znanja o prirodi stvari; zato njegova dela, liče na male naučne studije, a poeziju se javlja, kada nesto god dođe i izkradne, sami po sebi, mimo pesničke vrste. Više nego iko Ponž neće da imenuje svu — što je prometejski cilj velikih pesnika sveta — što je stvaraca sveta — što je posmatrač sveta vremena.